

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Кафедра гуманітарних дисциплін

ПОЛІТОЛОГІЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

спеціальність 024 «Хореографія»

рівень вищої освіти «бакалавр»

II курс факультету педагогічної освіти

II курс факультету післядипломної та заочної освіти

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри

гуманітарних дисциплін

31 серпня 2018 р. протокол № 1

Зав. каф _____ проф. Полянський О. А.

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин для денного навчання	Кількість годин для заочного навчання
1	Політика як соціальне явище. Предмет і методи політології	2	-
2	Еволюція світової політичної думки	2	-
3	Становлення і розвиток політичної думки в Україні (IX – XX ст.)	2	-
4	Політична влада	2	-
5	Політична система суспільства	2	-
6	Держава в політичній системі суспільства	2	1
7	Політичні режими	2	1
8	Політичні партії і партійні системи	2	1
9	Політична еліта і політичне лідерство	2	-
10	Політична свідомість, культура та ідеологія	2	-
11	Основні сучасні ідейно-політичні доктрини	2	-
12	Вибори та виборчі системи	2	1
13	Політичні конфлікти	2	-
РАЗОМ		26	4

Зміст семінарських занять

Тема 1. Політика як соціальне явище. Предмет і методи політології

1. Політика як суспільне явище і її взаємодія з іншими сферами.
2. Політологія як наука і її взаємодія з іншими науками.
3. Методи, функції та завдання політичної науки.

Питання для дискусії:

1. Найбільш суттєве в політиці – це питання про державну владу. Але чи можна всі політичні відносини зводити до влади?
2. В чому проявляється взаємозв'язок і відмінність між економікою і політикою?
3. В чому суть політизації суспільного життя, які її причини в Україні?

Література:

1. Вебер М. Политика как призвание и профессия. Избр. произв. – М., 1990.
2. Основи політології: Навч. посіб. / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К., 1995.
3. Політологічний енциклопедичний словник. 2-е вид. – К., 2004.
4. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник. – К., 2004.
5. Політологія у запитаннях та відповідях: Навч. посіб. / За заг. ред. К.М. Лемківського. – К., 2003.
6. Політологія. Підручник / За заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського. 2-е вид. – К., 2001.
7. Політологія. Підручник / За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.Т. – Харків, 2001.
8. Політологія. Підручник / За наук. ред. А. Колодій. 2-е вид., перероб. та доп. – К., 2003.
9. Шляхтун П.П. Політологія (Теорія та історія політичної науки): Підручник. – К., 2002.

Тема 2. Еволюція світової політичної думки

1. Зародження політичної думки в країнах Стародавнього Сходу. Політико-філософські школи стародавнього Китаю.

2. Політичні доктрини античності. Сократ. Платон. Арістотель. Цицерон
3. Розвиток політичної думки у Середньовіччі.
4. Політичні ідеї доби Відродження.
5. Теорії природних прав і суспільного договору в період Нового Часу та Просвітництва (Г. Гроцій, Б. Спіноза, Т. Гобс, Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо).
6. Політична думка періоду німецької класичної філософії.
7. Сучасні політологічні концепції.

Питання для дискусії:

1. У чому полягає відмінність політико-правових доктрин мислителів Стародавньої Греції від політико-світоглядних уявлень Стародавнього Сходу?
2. Чим відрізняються погляди Платона та Арістотеля на функції держави?
3. Який вплив мають політичні вчення Стародавнього Сходу і Стародавньої Греції на сучасний розвиток політичних теорій?
4. Значення політико-теологічних дискусій середньовіччя для сучасного стану відносин між Церквою і державою у Західному світі.
5. Н. Макіавеллі висунув тезу про несумісність політичної діяльності з вимогами норм християнської моралі. Спробуйте спростувати чи підтвердити цю тезу.
6. Хто з мислителів Нового часу вніс найвагомий вклад у розроблення концепції розподілу влади?
7. Ранні соціалісти-утопісти (Т. Мор, Т. Кампанелла) дотримувалися принципу рівного розподілу матеріальних благ. Чим це можна пояснити?

Література:

1. Арістотель. Політика. Соч. в 4-х т. Т. 4. Кн. 4-6. – М., 1983.
2. Мадісон В.В. та ін. Історія розвитку політичної думки. Курс лекцій: Навч. посібник. – К., 1996.
3. Основи політології: Навч. посібник / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К., 1995.
4. Політологія у запитаннях і відповідях: Навч. посіб. / За заг. ред. К.М. Лемківського. – К., 2003.
5. Політологія. Підручник / За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.І. – Харків, 2001.
6. Швидак О.М. Політологія. Практикум: Навч. посібник. – К., 2001.
7. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К., 2002.

Тема 3. Становлення і розвиток політичної думки в Україні (IX – XX ст.)

1. Політична думка Київської Русі.
2. Політична думка в Україні за литовсько-польської доби.
3. Політико-правові документи козацько-гетьманської держави.
4. Народно-демократичні ідеї мислителів XIX – XX ст. Український лібералізм.
5. Консерватизм та націоналізм у політичних ідеях в Україні кінця XIX – XX ст.
6. Національно-державницький напрямок та націонал-комунізм в українській політичній думці.

Питання для дискусії:

1. Період Київської Русі припадає на епоху Середньовіччя у Європі. Які елементи середньовіччя містилися в ідеях мислителів Київської Русі?
2. Охарактеризуйте особливості поглядів українських мислителів XIX – початку XX ст. на українську державність та соціальну ієрархію у цій державі?
3. У чому полягає принципова відмінність в поглядах на майбутнє України М. Драгоманова і М. Міхновського

Література:

1. Основи політології / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К., 1995.

2. Політологія у запитаннях і відповідях. – К., 2003.
3. Політологія. Підручник / За заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського. – К., 2001.
4. Політологія. Підручник / За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.І. – Харків, 2001.
5. Швидак О.М. Політологія. Практикум. – К., 2001.
6. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної думки): Підручник. – К., 2002.

Тема 4. Політична влада

1. Влада: види та основні концепції влади.
2. Ознаки, ресурси влади та механізми здійснення влади.
3. Сутність політичної влади, її структура і функції.
4. Проблема розподілу влад і поняття легітимності політичної влади.

Питання для дискусії:

1. Чи може політична влада бути нелегітимною?
2. Чи можливе існування суспільства без влади?

Література:

1. Пушкарева Г.В. Власть как социальный институт // Социально-политический журнал. – 1996. – № 2.
2. Швидак О.М. Політологія. Практикум. – К., 2001.
3. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної думки): Підручник. – К., 2002.

Тема 5. Політична система суспільства

1. Сутність та структура політичної системи.
2. Функції політичних систем.
3. Типологія політичних систем.
4. Основні напрями, особливості та проблеми розвитку політичної системи України.

Питання для дискусії:

1. Що визначає тип політичної системи суспільства?
2. Які фактори, на вашу думку, справляють більший вплив на механізм функціонування політичної системи: внутрішні (економічні, соціальні, духовно-моральні) чи зовнішні (міжнародні, географічні та ін.)? Аргументуйте відповідь.
3. Від чого залежить стабільність політичної системи?
4. Як відомо до політичної системи входять держава і політичні партії. Як співвідносяться їх місце і роль у політичній системі? Кому належить провідна роль: державі чи політичним партіям? Проілюструйте відповідь на прикладі окремих політичних систем.
5. Як впливає бюрократія на функціонування політичної системи суспільства?
6. Чи відповідають процеси формування і розвитку політичної системи України в умовах самостійності «міжнародним стандартам»? Аргументуйте відповідь.
7. Яке місце посідає церква в державі і як вона впливає на функціонування політичної системи?
8. Які функції політичної системи України є найнерозвинутішими і що зумовлює політичну і соціальну напруженість у суспільстві?

Література:

1. Декларація про державний суверенітет України. – К, 1991.
2. Каменская Г.В., Радионов А.Н. Политические системы современности: Учеб. пособие. – М., 1994.
3. Конституція України. – К, 1996.
4. Основи політології: Навч. посібник / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К., 1995.

5. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / Редкол. Ф.М. Рудич (голова) та ін. – К., 1998.
6. Політологія / За ред. О.І. Семківа. – 2-ге вид. – Львів, 1994.
7. Політологія. Посібник для студентів вузів / За ред. О.В. Бабкіної, В.Л. Горбатенка. – К., 1998.
8. Політологія: Підручник / За заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського. – К., 1998.
9. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.І. – Харків: Друкарський центр «Єдинорог», 2001.
10. Швидак О.М. Політологія. Практикум: Навч. посібник. – К., 2001.
11. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2002.

Тема 6. Держава в політичній системі суспільства

1. Походження держави, її сутність.
2. Ознаки і функції держави.
3. Форми державного правління та державного устрою.
4. Вищі органи сучасної держави і поділ державної влади.

Питання для дискусії:

1. «Держава – «Левіафан» – це історично минула форма чи можливе її існування й сьогодні?
2. Чи можливе, на ваш погляд, існування людського суспільства без держави в близькому (далекому) майбутньому? Обґрунтуйте свою відповідь.
3. У Конституції України записано, що Україна є суверенна, демократична, соціальна, правова держава. Чи правомірним є поєднання цих термінів?
4. Чи узгоджуються принципи демократії з монархічною формою правління?
5. Чи може індивід впливати на державу? Які режими найбільш сприятливі для здійснення такого впливу?

Література:

1. Акт проголошення незалежності України. Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. – К., 1991.
2. Декларація про державний суверенітет. – К., 1990.
3. Конституція України. – К., 1996.
4. Кремень Т. Державний суверенітет у добу глобалізації // Політика і час. – 2003. – № 10.
5. Лола В. Проблеми формування громадянина України // Політика і час. – 2003. – № 4.
6. Основи політології: Навч. посібник / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К., 1995.
7. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку. – К., 1998.
8. Політологія: Підручник / За заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського. – К., 1998.
9. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.Г. – Харків: Друкарський центр «Єдинорог», 2001.
10. Разова Т., Барков В. Ідеальне та реальне в уявленні про громадянське суспільство // Політика і час. – 2003. – № 6.
11. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. – К., 1996.
12. Швидак О.М. Політологія. Практикум: Навч. посібник. – К., 2001.
13. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2002.

Тема 7. Політичні режими

1. Сутність поняття «політичний режим» та типологія політичних режимів.
2. Порівняльна характеристика авторитарного і тоталітарного політичних режимів.
3. Демократія як тип політичного режиму.

4. Особливості перехідних та гібридних політичних режимів.

Питання для дискусії:

1. Чому демократія як режим є більш привабливою, аніж тоталітаризм чи авторитаризм?
2. Чи поділяєте ви думку, що в нинішніх умовах Україні потрібна «сильна рука»? Чому?
3. Назвіть відомі Вам приклади існування авторитарних режимів у сучасних державах. Охарактеризуйте їх.

Література:

1. Декларація про державний суверенітет України. – К, 1991.
2. Каменская Г.В., Радионов А.Н. Политические системы современности: Учеб. пособие. – М., 1994.
3. Конституція України. – К, 1996.
4. Основи політології: Навч. посібник / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К., 1995.
5. Політологія / За ред. О.І. Семківа. – 2-ге вид. – Львів, 1994.
6. Політологія. Посібник для студентів вузів / За ред. О.В. Бабкіної, В.Л. Горбатенка. – К, 1998.
7. Політологія: Підручник / За заг. ред. І.С. Дзюбка, К.М. Левківського. – К., 1998.
8. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.І. – Харків: Друкарський центр «Єдинорог», 2001.
9. Романюк А.С. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. – Львів: Тріада плюс, 2004.
10. Швидак О.М. Політологія. Практикум: Навч. посібник. – К., 2001.
11. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2002.

Тема 8. Політичні партії і партійні системи

1. Поняття політичної партії, її виникнення, етапи розвитку.
2. Типологія та функції політичних партій.
3. Основні сучасні партійні системи.
4. Становлення багатопартійності в Україні. Партійна система в Україні.

Питання для дискусії:

1. Чи є закономірним явищем виникнення партій у суспільстві? Якщо так, то які фактори, об'єктивні чи суб'єктивні, є першопричиною їх виникнення?
2. Скільки партій потрібно в Україні на сучасному етапі і взагалі в подальшому? Чи пов'язано їх виникнення в такій великій кількості з перехідним періодом? Аргументуйте відповідь.
3. Які з партій в Україні, на Ваш погляд, наближені до реалізації приналежних їм функцій?
4. Куди прямує партійна система України?

Література:

1. Білоус А.О. Політичні об'єднання України. – К., 1993.
2. Голишев В. Коаліції партій у парламентах // Політика і час. – 2003. – № 5.
3. Основи політології: Навч. посібник / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К.
4. Політологія: Підручник // За заг. ред. Проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.Г. – Харків: Друкарський центр «Єдинорог», 2001.
5. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика. – Львів: ЦПД – «Астролябія», 2005.
6. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем. Навчальний посібник. – Львів: Тріада плюс, 2004.
7. Швидак О.М. Політологія. Практикум: Навч. посібник – К., 2001.

8. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2002.

Тема 9. Політична еліта і політичне лідерство

1. Сутність, типологія і функції політичної еліти.
2. Теорії еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса.
3. Сучасна політична еліта України, її відмінні риси та особливості формування.
4. Суть та роль політичного лідерства в суспільстві. Типи лідерства.

Питання для дискусії:

1. Чи правильно стверджувати: «Система політичної еліти в сучасній Україні ще не сформувалася»?
2. Яку роль відіграє в політиці окрема особа? Як пояснюють різні дослідники поняття «політична еліта»?
3. Яку людину можна вважати політичним лідером?

Література:

1. Ашин Г.К. Элитизм и демократия // Общественные науки и современность. – 1996. – № 5.
2. Ашин Г.К. Политическое лидерство: оптимальный стиль // Общественные науки и современность. – 1993. – № 2.
3. Бебик В.М. Як стати популярним, перемогти на виборах та утриматись на політичному Олімпі. – К., 1993.
4. Політологія: Наука про політику / За заг. ред. проф. В.Г. Кремень, проф. М.І. Горлача. – Київ-Харків, 2001.
5. Україна у XXI столітті: виклики для політичної еліти // Дзеркало тижня. – 2003. – 15 листопада.
6. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2002. – С. 430-476.

Тема 10. Політична свідомість, культура та ідеологія

1. Політична свідомість: поняття, структура, типи і функції. Політична культура: поняття, зміст і функції.
2. Типологія політичної культури.
3. Політична свідомість та політична культура сучасного українського суспільства.
4. Поняття та типологія політичних ідеологій.

Питання для дискусії:

1. У Конституції України записано, що жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Як розуміти це положення в умовах плюралізму ідей? Аргументуйте свою точку зору.
2. Чи тотожні поняття світогляд, свідомість, ідеологія, політика? Якщо так, охарактеризуйте особливості взаємовпливу та взаємозв'язку.

Література:

1. Баталов Е.Я. Политическая культура современного американского общества. – М., 1990.
2. Бебик В.М., Головатий М.Ф., Ребало В.А. Політична культура сучасної молоді. – К., 1996.
3. Лісовий В. Поняття політичної культури. Політична культура українців. – К., 1996.
4. Лясота А. Політичні традиції: еволюція інтерпретації у контексті функціонування політичної системи // Політика і час. – 2003. – № 5.
5. Основи політології: Навч. посібник / Кер. авт. кол. Ф.М. Кирилюк. – К., 1995.

6. Політологія: Підручник / За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.Г. – Харків: Друкарський центр «Єдинорог», 2001.
7. Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна. – К., 1997.
8. Сас М.І. Українська політична культура XVII – XVIII ст. – К., 1999.
9. Швидак О.М. Політологія. Практикум: Навч. посібник. – К., 2001.
10. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник – К: Либідь, 2002.

Тема 11. Основні сучасні ідейно-політичні доктрини

1. Ідейно-політична доктрина: поняття і типологія.
2. Соціально-політичні ідеї та цінності консерватизму. Неоконсерватизм.
3. Лібералізм як теорія та ідеологія. Неолібералізм.
4. Політична доктрина соціалізму.
5. Анархізм як політична концепція.

Питання для дискусії:

1. Іспанський філософ Х. Ортега-і-Гасет, характеризуючи одну з політичних течій сучасності, писав, що це «... той політичний правовий принцип, відповідно до якого суспільна влада, незважаючи на свою всемогутність, сама себе обмежує і намагається навіть на шкоду своїм інтересам дати в державі, якою вона управляє, місце і тим, хто думає і почуває інакше, чим вона сама, тобто інакше, чим більшість», що вона «... виявляє небувалу великодушність: свої права, права більшості... добровільно поділяє з меншістю», вона «проголошує своє рішення жити однією сім'єю з ворогами, навіть із слабкими ворогами. Прямо неймовірно, що людство могло створити такий чудесний апарат, таку парадоксальну, мудру, неприродну систему». Як називається ця система, цей «чудесний апарат», що це за ідейно-політична течія сучасності?
2. В основу якої політичної концепції лягли наступні положення мислителів Нового часу? (Назвіть їх імена): ідея поділу влади; ідея верховенства закону над державою і її органами; ідея природних, невідчужуваних, природжених прав особистості; ідея необхідності гарантії прав і свобод особи.
3. За визначенням К. Дойча, консерватизм – це збереження матеріальних і духовних цінностей людства. Він є органічною частиною світової цивілізації, водночас має конкретний та історичний досвід. Визначте особливість в Україні у відношенні до традицій, цінностей, менталітету. Що з названого, на Ваш погляд, варто зберегти, а від чого відмовитися в інтересах поступального розвитку суспільства?

Література:

1. Волков О. М. Політична ідеологія: ретроспективний аналіз та принципи функціонування в сучасній Україні. – К., 1998.
5. Мигул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз. – К.: Українська перспектива, 1997.
6. Основи політичної науки. Курс лекцій / За ред. Б. Кухти. Частина 2. – Львів, 1997.
7. Плахотнюк С. С. Основи політичної доктрини сучасності: Навч. посіб. – Вінниця, 2003.
8. Політологія / За ред. О. І. Семківа. – Львів, 1994.
9. Політологія: У 2-х книгах / За ред. Колодій А. – К, 2003.
10. Політологія: історія та методологія / За ред. Ф. М. Кирилюка. – К., 2000.
11. Політологія / За ред. Бабкіної О. В., Горбатенко В. П. – 2-е вид, перероб. і доп. – К., 2001.
12. Холод В. В. Лекції з політології: Навч. посіб. – К., 2003.

Тема 12. Вибори та виборчі системи

1. Вибори, їх класифікація та особливості при різних політичних режимах.

2. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів.
3. Основні функції виборів.
4. Типи (моделі) виборчих систем.
5. Основні стадії виборчої кампанії.

Питання для дискусії:

1. Вибори завжди пов'язані з голосуванням. Однак при всій близькості цих понять вони мають істотні відмінності. У чому вони полягають?
2. За яких умов вибори можуть розглядатися як знаряддя політичного маніпулювання?
3. Відомо, що загальність як демократичний принцип виборчого права передбачає участь усіх громадян у виборах. Але в дійсності різні політичні режими обмежують це право відповідними цензами. Покажіть на реальних прикладах, що це за цензи і в чому специфіка їх прояву в різних країнах.
4. Принципу свободи виборів і добровільної участі в них громадян дотримується більшість демократичних країн. Чи не має іншого світового досвіду (на прикладі сучасних демократичних країн)?
5. У чому полягає суть, механізм, переваги та недоліки пропорційної виборчої системи?

Література:

1. Бебик В. Як стати популярним, перемогти на виборах і утриматись на політичному Олімпі. – К., 1993.
2. Кіс Т. Виборчі системи та їхні політичні наслідки // Нова політика. – 1996. – № 2.
3. Конституція України. – К., 1996.
4. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика. – Львів: ЦПД – «Астролябія», 2005.
5. Уоллерстайм М. Избирательные системы. Партии и политическая стабильность // Полис. – 1992. – № 5-6.
6. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн. – К., 1997.
7. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2002.

Тема 13. Політичні конфлікти

1. Основні положення сучасної теорії конфлікту.
2. Сутність політичного конфлікту.
3. Типологія політичних конфліктів.
4. Стили поведінки у конфліктній ситуації. Шляхи і способи розв'язання політичних конфліктів.

Питання для дискусії:

1. Наведіть приклади парламентської, конституційної кризи. Шляхи вирішення конфліктів.
2. Дайте характеристику політичних засобів подолання конфліктів.
3. Сучасне політичне життя надзвичайно багате на конфлікти і кризи. Приведіть приклади «урядової», «парламентської», «конституційної» криз, «релігійно-етнічних», «міжнаціональних», «політичних» конфліктів на території колишнього СРСР за останні роки. Виділіть змішані і перехідні форми конфліктів і криз. Зазначте основні причини підвищеної конфліктності і наш історичний час.

Література:

1. Дмитриев А. В., Кудрявцев В. Н., Кудрявцев С. В. Введение в общую теорию конфликтов. – М., 1993.
3. Коляденко В. Технології регулювання конфліктів // Нова політика. – 1997. - №5.
4. Пірен М. І. Основи конфліктології. – К., 1997.

5. Політологія / За ред. О. І. Семківа. – Львів, 1994.
6. Політологія: У 2-х книгах / За ред. Колодій А. – К., 2003.
7. Політологія: історія та методологія / За ред. Ф. М. Кирилюка. – К., 2000.
8. Політологія / За ред. Бабкіної О. В., Горбатенко В. П. – 2-е вид, перероб. і доп. – К., 2001.
9. Холод В. В. Лекції з політології: Навч. посіб. – К., 2003.
10. Райнет П. Теория конфликта // ПОЛИС. – 1991. – №6.
11. Степанов Е. И. Конфликтология переходного периода: методологические, теоретические, технологические проблемы. – М., 1996.